

УДК 711

О.Г. Шульга

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра архітектурного проектування

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ СПОРУД У ЛЬВОВІ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

© Шульга О.Г., 2002

В стислій формі розглянуто розвиток банківських споруд в різні історичні періоди, починаючи з другої половини ХІХ ст. до нашого часу. Показано зв'язок між розвитком економіки держави, чинними нормами законодавства і права та формуванням мережі банківських споруд.

Динаміка розвитку банківських споруд цілковито залежить від інтенсивності розвитку економіки держави, чинних норм законодавства і права. Тому, при розгляді банківських споруд Львова в історичному аспекті можна виділити три етапи з різними політичними устроями, владними структурами та напрямками розвитку економіки:

- дорадянський – до 1939 р.;
- радянський – 1939 – 1991 рр.;
- пострадянський – після 1991 р.

Історія банківської справи налічує багато століть і бере початок з часів феодалізму, коли існували лихварі і, відповідно, формувалися елементарні кредитно-розрахункові операції.

Поява понять банківська установа як заклад здійснення кредитно-розрахункових операцій та банківська споруда – споруда, в якій функціонує установа, пов'язана з розвитком капіталістичних відносин, ринкової системи розрахунків і припадає на другу половину ХІХ ст. для Львова.

Для останніх десятиліть ХІХ ст. для Львова були характерними банківські споруди, різні за архітектурно-планувальним рішенням, що зумовлювалося містобудівельними умовами розташування ділянки забудови, формою власності та відомчою приналежністю установи банку: Акcyjny Bank Związkowy (вул. Григоренка, 4), Bank Austro-wengerski (вул. Січових Стрільців, 9), Bank Aurr Zakladu kredytowego (вул. Костюшка, 7), Bank handlowy (вул. Костюшка, 22), Bank hipoteczny (вул. Галицька, 15), Bank kupiecki (вул. Дорошенка, 15), Bank krajowy (вул. Костюшка, 11), Bank melioracyjny (вул. Січових Стрільців 21), Bank parcelacyjny (вул. Наливайка, 11а), Bank rolniczy (вул. Гнатюка, 24), Bank dla ubezpieczen (вул. Григоренка, 4), Bank zaliczkowy (просп. Свободи, 10) тощо.

Ренесансні мотиви знайшли відображення в архітектурі колишніх банківських споруд на площі Галицькій, 15 (арх. Ф. Покутинський, 1876 р.); вул. Січових Стрільців, 9 і 14 (арх. Гохберегер), вул. Костюшка, 6 (арх. Цибульський).

Одним з найкращих творів періоду історизму вважається споруда Галицької ощадної каси (нині Музей етнографії), збудована арх. Ю. Захаревичем у 1891 р. Її вирішення

зумовлене розміщенням на розі просп. Свободи та вул. Гнатюка. Від круглого в плані наріжного вестибюля з парадною сходою кліткою відходять прямокутні крила, в яких на першому поверсі містилися просторі операційні зали, а на другому і третьому – зал для засідань і конторські приміщення. Інтер'єри оздоблені натуральним каменем, деревом, ліпниною та художнім металом. Архітектуру фасадів вирізняє виділення наріжного об'єму з головним входом, сполучення цегли з кам'яними деталями, використання ренесансних елементів.

Вплив різних течій модерну знайшов вияв у готичних формах колишнього банку «Польської землі» вул. Кн. Романа, 6 – 8 (арх. Вальпель, скульптор Пліхал, 1912 р.), у класичних формах Австрійського банку на розі вулиць Міцкевича і Листопадового чину (арх. М. Лужецький, скульптор Ю. Белтовський, 1913 р.).

Прагнення спростити форми в деяких перелічених спорудах дістає подальший розвиток в узагальненій пластиці об'ємів завершений перед першою світовою війною Чеський банк на просп. Свободи, 17. В архітектурі цієї споруди втілені основні риси функціоналізму, який отримує інтенсивний розвиток у міжвоєнний період 1914 – 1939 р.р.

До 1939 р. Львів входив до складу Польщі. Банківські споруди тоді проектуються відповідно до європейських норм і стандартів, розраховуються на виконання існуючих на той час банківських операцій.

З приходом у Львів радянської влади поняття приватної власності перестає існувати – економіка повністю контролюється державою. Відповідно формується і нова радянська банківська система, підпорядкована державі, яка задовольняла передусім державні потреби. За часів СРСР в Україні не існувало банківських установ із статусом юридичної особи. Вони не мали власного капіталу, кредитних ресурсів. Діяльність установ банку зводилася до виконання функцій обліку і контролю за цільовим використанням грошей, які виділялися централізовано. Управління та планування банківською діяльністю було зосереджено у столиці держави – Москві. На цьому етапі типологічні характеристики банківських споруд визначаються насамперед характером завдань, які виконують установи банку:

- Державний банк;
- Ощадний банк;
- Експортно-імпортний банк.

Державний банк працював виключно з юридичними особами, координував діяльність всієї банківської системи СРСР, брав участь у розробці економічної політики держави.

Діяльність Ощадного банку полягала у роботі з клієнтами – фізичними особами. Тому була сформована мережа філій – ощадних кас – для обслуговування населення певної адміністративної або планувальної одиниці: адміністративного центру системи розселення, населеного пункту відповідного адміністративного підпорядкування, житлового або планувального району міста. Склад приміщень, функціонально-планувальна структура відповідали характеру виконуваних завдань – прийом/видача грошової маси, – і склалися з приміщень для обслуговування населення (операційно-касовий зал) та приміщень службового призначення.

Експортно-імпортний банк обслуговував експортно-імпортні операції на міждержавному рівні.

Початок 90-х років на Україні характеризується кардинальними змінами державних механізмів в усіх ланках господарювання, зокрема в економіці. Відбувається повернення до ринкових форм господарювання та ринкових відносин між суб'єктами. Кредитно-банківська система за умов ринкової економіки обслуговує гігантський обсяг грошових розрахунків та платежів суб'єктів господарської діяльності та населення, мобілізує і перетворює в активно діючий капітал тимчасово вільні грошові кошти, заощадження і доходи юридичних та фізичних осіб, здійснює різноманітні кредитні, інвестиційні, страхові, посередницькі та інші операції.

Ще до повного розпаду Радянського Союзу у березні 1991 р. Верховна Рада України прийняла закон “Про банки і банківську діяльність”, чим були створені передумови для формування банківської системи України.

Банківська система України складається з двох рівнів. Перший – це Національний банк України (НБУ), другий – комерційні банки різних видів і форм власності. Характерною ознакою розвитку банківської системи є її універсалізація. Нині банки України пропонують широкий спектр активних і пасивних операцій для різноманітних груп клієнтів – близько 170 видів послуг. Таким чином, утворилася нова банківська система за європейським зразком, яка значною мірою відрізняється від старої, радянської. Банківські споруди стають частиною капіталу установи банку, який входить у її статутний фонд.

Цілком логічно, що зміни у банківській справі сформували нові вимоги до банківських споруд:

1. Архітектурно-просторові –

- відповідність функціонально-планувальної структури та номенклатури приміщень банківської споруди технологічним процесам та особливостям діяльності банківської установи;
- індивідуальність архітектурно-просторового рішення банківської споруди, її екстер'єру та інтер'єрів, що підтримує імідж та престиж.

2. Містобудівельні –

- розташування на території міста за умови зручності доступу клієнтів. Перевага надається центральній частині міста.

3. Інженерно-технічні –

- відповідність інженерного обладнання найвищим стандартам:
  - а) автоматизована система управління;
  - б) електрообладнання;
  - в) системи водопостачання і каналізації;
  - г) системи опалення, вентиляції і кондиціонування повітря;
  - д) зв'язок, охоронна і пожежна сигналізація;
- забезпечення пожежних, санітарно-гігієнічних, евакуаційних та охоронних вимог;
- забезпечення умов для застосування комп'ютерних технологій і специфічних форм обслуговування клієнтів (пункти обміну валюти, банкомати, створення банківської мережі у віртуальному просторі тощо).

Розвиток банківської системи вимагає освоєння нових робочих площ шляхом будівництва нових споруд, переобладнання або адаптації вже існуючих приміщень. Залежно від характеру будівлі, у якій розташована установа банку, банківські споруди можуть бути розміщені у:

1. реконструйованих та переобладнаних під банківську функцію спорудах іншого призначення;
2. реконструйованих та модернізованих існуючих банківських спорудах відповідно до нових технологічних процесів та вимог охорони;
3. спеціально збудованих для банківських установ нових спорудах за індивідуальними проектами.

Така диференціація споруд пояснюється характером та умовами містобудівельної ситуації, у якій знаходиться банківська установа. Виникає потреба нового наукового та методичного підходу до проектування банківських споруд у нових соціально-економічних та містобудівельних умовах.

У процесі формування мереж філій різних банківських установ, найбільш поширеним методом є реконструкція та переобладнання споруд небанківської функції.

Аналіз практики формування у Львові банківської мережі нового типу показав, що найчастіше адміністрації банківських установ обирають шлях реконструкції та переобладнання будівель небанківського призначення, розташованих у центральній частині міста. Такий вибір пояснюється престижністю центральних районів міста для відкриття головного офісу установи.

Спорудам центральної частини міста Львова, як правило, властива історико-архітектурна цінність, яка зумовлюється неповторністю та оригінальністю архітектурно-композиційного та функціонально-планувального рішення. Основним методом пристосування є реконструкція з переобладнанням, яка полягає у повній або частковій зміні функціонально-планувальної структури об'єму споруди під нову функцію. Архітектурно-композиційна структура фасадів при цьому може бути збережена, що повинно чітко регламентуватися проектом. Проект проходить погодження в органах архітектурно-будівельного контролю та управління охорони історичного середовища міста. Банківські споруди, отримані методом реконструкції відповідають вимогам, що ставляться до функціонально-планувальної та об'ємно-просторової структур, але їх архітектурно-композиційне рішення не завжди задовольняє естетичні вимоги до цього типу споруд.

На сьогоднішній день, з метою поширення свого впливу на периферійних територіях міста банківські установи обирають нові житлові райони, де ціна на земельні ділянки та споруди значно нижча ніж у центрі міста. Крім того, в процесі адаптації під банківську функцію можливі кардинальні зміни всієї архітектурно-просторової структури будівлі. У випадку браку площі така споруда може розвиватися по вертикалі або горизонталі, тому що відсутні архітектурно-просторові та містобудівельні обмеження.

Сукупність наведених чинників зумовлює вибір периферійних територій міста для розвитку мереж філій банківських установ. Проте для головних офісів обирається центральний район. Ця тенденція простежується на прикладі мережі банківських установ міста Львова (головні офіси, розташовані в історичному центрі: Національний банк, Укрсоцбанк, Ощадбанк, Промінвестбанк, ПриватБанк, банк "Львів", Електронбанк, банк "Дністер" тощо).

Реконструкція та модернізація вже існуючих банківських споруд, яка викликана розширенням, зміною сфер діяльності банку і необхідністю покращання умов роботи персоналу, передбачають зміну функціонально-планувальної структури або розбудови:

– по вертикалі – освоєння підвального рівня, горища або, не часто, добудова ще одного поверху;

– по горизонталі – прибудова з розширенням банківської споруди в плані, якщо це дозволяється містобудівельною ситуацією.

Розглянутий метод ефективний при оптимізації технологічних процесів, але не завжди може кардинально вирішити функціонально-планувальні завдання.

І, нарешті, останній метод – будівництво нових банківських споруд за індивідуальними проектами, є найперспективнішим та найоптимальнішим з усіх розглянутих. Це пояснюється можливістю забезпечення усіх вимог до банківських споруд – архітектурно-просторових, містобудівельних та інженерно-технічних. При новому будівництві банківської споруди набувають характеру архітектурної фантазії авторського колективу, підкреслюється естетика інтер'єрів та екстер'єру. Формується своя символіка та акцентується престижність конкретного банку.

Отже, в сучасних умовах найбільш поширеним методом формування банківських споруд є реконструкція. Залежно від типу реконструйованої споруди (існуюча банківська споруда або споруда іншого призначення) та місця розташування обирається той чи інший метод реконструкції.

Перспективним та оптимальним необхідно вважати нове будівництво. Нове будівництво є актуальним як для центральних, так і для периферійних районів міста. В умовах історичного центру, як правило, виникають проблеми органічного поєднання нової споруди і існуючого архітектурного ансамблю.

З цього короткого історичного екскурсу можна зробити висновок, що розвиток банківських установ, а з ними і банківських споруд, відбувається паралельно з розвитком економіки держави, яка, своєю чергою, цілковито залежить від політичного устрою держави, чинних норм законодавства і права.

1. Львів. *Архітектурно-історичний нарис* / Г.О. Трегубова, Р.М. Мих. – Київ, 1989.
2. *Операції комерційних банків: Курс лекцій.* / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, М. Воронюк. – Львів, 1997.
3. *Skorowidz adresowy krol. stol. Miasta Lwowa – Rocznik I – Wieku nowego.* – Warszawa, 1909. – S. 8.